

حکومت و چاکسازی، ئایا دهست بؤ برینه که براوه؟

07-02-2021

نووسرهکان

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو

کورتە : بهرزبوونهوهی بههای نهوت و دابهزینی نرخى دینارى عیراقى بهرامبەر دۆلارى ئەمریکى ئەرکى سهershانى حکومهتى ههریمی کوردستانی کهمیک سوک کردووہ بؤ دابینکردنى مووچهی فهزمانبهرانى ههریمی کوردستان به لیبرینهوه، ههروهها کهمیک دهنگى ههریمی بهرامبەر بهغدا دلیر کردووہ بؤ ئەنجامدانى ریکهوتن لهسهر نهوت و بودجه، بهلام ئەمانه پیشهاتییكى کاتین، سستى ههنگاوهکانى چاکسازى و دهستنهبردن بؤ برینه راستهقینهکان ترسى دووباره گهورهبوونهوهی قهیرانى دارایی ههریمی کوردستان زیاتر دهکات.

دانا عومەر |

بەرزبۆونەوێ بەهەڵی نەوت و دابەزینی نرخی دیناری عێراقی بەرامبەر دۆلاری ئەمریکی ئەرکی سەرشارنی حکومەتی هەرێمی کوردستانی کەمێک سوک کردووێ بۆ دابینکردنی مووچەیی فەرمانبەرانێ هەرێمی کوردستان بە لێپێنەو، هەرۆهە کەمێک دەنگی هەرێمی بەرامبەر بەغدا دلێر کردووێ بۆ ئەنجامدانی رێککەوتن لەسەر نەوت و بودجە، بەلام ئەمانە پێشھاتیکی کاتین، سستی ھەنگاوەکانی چاکسازی و دەستنەبەردن بۆ برینە راستەقینەکان ترسی دووبارە گەورەبوونەوێ قەیرانی دارایی هەرێمی کوردستان زیاتر دەکات.

قەیرانی دارایی ھێواش گەشەیی کرد

لە کۆتایی سالی ۲۰۱۴ کاتیکی حکومەتی عێراق ناردنی بودجەیی هەرێمی کوردستانی راگرت، هەرێمی کوردستان یەکسەر کاریگەراییەکانی بپینی بودجەیی لەسەر دەرنەکەوت، تا کۆتایی سالی ۲۰۱۵ حکومەتی هەرێم توانی ۹ مووچە بداتە فەرمانبەران، سالی ۲۰۱۶ بەھۆی دەرکەوتنی کاریگەرایی قەیرانی بپینی بودجەیی سیستمی پاشەکەوت پەپەرەوکر، هەرچەند سیستمی پاشەکەوت نەیتوانی چارەسەری کەمی داھات بکات، بەلام بۆ ماوہیەکی ئیدارەیی قەیرانەکە پێکرا، لە کابینەیی نۆیەمییدا سیستمی لێپێن پەپەرەوکر، کە پێدەچیت بێ ئەنجامتریی لە سیستمی پاشەکەوت و گیرفانی مووچەخۆرانی پێ گەرم نەکریتەوێ ئەگەر حکومەت دەست بۆ چارەسەرکردنی برینە راستەقینەکە نەبات.

کێشە راستەقینەکە لەکوێدایە

حکومەتی هەرێمی کوردستان لە سن بواردا کێشەیی راستەقینەیی ھەبە، یەکەم زۆری فەرمانبەرانە بە تاییەت فەرمانبەرانێ وەھمی و ئەو کەسانەیی دوو مووچە و زیاتر وەردەگرن، دووھم نەگەرانیەوێ داھاتی حکومەتە بۆ خەزینەیی حکومەت و نەبوونی ئیدارە و بەرپۆبەردنێکی یەکگرتووێ لە دەھۆکەوێ بۆ ھەلەبجە، سێیەم بوونی بازرگانی سیاسی و بازرگانی سێبەرە.

کێشەیی فەرمانبەران و چارەسەرکردنی

بە پێی ئەو ئامارانەیی ئەنجومەنی باپۆمەتری حکومەتی هەرێمی کوردستان لە مانگی یەکی سالی رابردوو بڵاویکردووێتەو، ۱ ملیۆن و ۲۱۹ ھەزار و ۹۲۲، فەرمانبەر لە دەزگاکانی هەرێمی کوردستان مووچە وەردەگرن، ئەم ئامارە بێجگە لە ھێزەکانی ئەنجومەنی ئاسایش و دەزگای ئاسایش و سوودمەندانی دەرمالەیی زانکو و پەیمانگاگان، ھەر بەپێی ھەمان دەزگا ۱۰۴ ھەزار کەس لە کوردستان زیاتر لە مووچەبەکی وەردەگرن، تاوھکو ئیستا تواندراوێ نزیکەیی ۴۱ ھەزار مووچەیی دووبارە بپێت، بەپێی گوتەیی لێژنەیی باپۆمەتری ئەوانی دیکە بە یاسا رێکخراوێ دوو مووچە و زیاتر وەربگرن، بۆنمونە کەسێک لەبەر ئەوێ پێشمەرگەیی لایەنێک بوو، لە دواي سالی ۲۰۰۳وێ خانەنشین کراوێ بە پلەیی لیوا یان پلەیی سەربازی دیکە، مووچەیی خانەنشینیەکەیی لە نیوان ۵۰۰ ھەزار بۆ ۳ ملیۆن دیناردایە، ھەمان کەس لەسەر لیستی حزبەکەیی کراوێتە وەزیر لە یەکیکی لە کابینەکانی حکومەتی هەرێمدا، دواي چوارسال بە مووچەیی ۶ ملیۆن خانەنشین بووێتەو، پاش ماوہیەکی کاندید کراوێ بۆ ئەندامی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، دواي چوارسال بە ۶ ملیۆنی دیکە خانەنشین دەبیت، یاسا رێگای پێداوێ ھەموو مووچەکانی وەربگریت.

واتا کێشەیی یەکەم لە یاساکاندا یە دواتر بوونی گەندەلی، حکومەت و سیستمی باپۆ مەتری توانای نزیکەیی ۴۰٪ی بپینی دوو مووچەکانی ھەبوو، ئەوانەیی دیکە یاسا رێگەیی پێداوێ و پێویستە یاساکان یان بۆ ھەموار بکریتەو، بەلام ئەگەر هەرێمی کوردستان ھەموو دوو مووچەکان و بندیارەکانیش بپێت ھەر باری شانی سووک نابیت، لەبەر ئەوێ ژمارەیی فەرمانبەرانێ هەرێمی کوردستان زۆر لە ئاستی ئاسایی خۆی زیاتر، وەزارەتی پیلاندانانی عێراق ژمارەیی دانیشتووانی هەرێمی کوردستانی بە ۵ ملیۆن و ۵۰۰ ھەزار کەس خەمڵاندوو، بە پێش ھەر پێنج کەسێک لە هەرێمی کوردستان فەرمانبەرێکی بۆ دامەزراو، کەوا یە کێشەیی سەرەکی زۆری فەرمانبەرانە.

چارەسەری زۆری فەرمانبەران

حکومەت ناتوانیت فەرمانبەرانێ دەریکات، لەلایەکی دیکەوێ ھەزاران دەرچووێ زانکو و پەیمانگاگان ھەبە چاوپووانی ھەلی کار دەکەن لە حکومەت، کەوا یە پێویستە رێگەچارەییەکی دیکە ھەبیت، ئەوێ کە باشترین رێگە چارەبە دامەزراندنی کارگەیی بەرھەمھێنان و پێشەسازی و جلوبەرگ و چەندەھا جۆری کارگەیی دیکەبە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوێ و گواستنەوێ رازەیی فەرمانبەرانێ بێ کارە بۆ ئەو کارگانە، بەوھش فەرمانبەرێکی بێ بەرھەم دەگۆریت بە فەرمانبەرێکی بەرھەمدار، بۆنمونە لە هەرێمی کوردستان

سەدان ھەزار ھەرمانبەر ھەيە پۈيۈستيان بە جلوبەرگى يەك پۈشپىيە، ھەك كارمەندانى ۋەزارەتى ناوخۇ و پۈشمەرگە و تەندروستى، ھەموو جلوبەرگى ئەم ھەرمانبەر ھەيە پۈيۈستيان بە جلوبەرگى يەك پۈشپىيە، ئەنھا بە دامەزراندنى چەند كارگەيەكى دروومانى سەدان ھەرمانبەر دەخزىنە سەر كار و سەدان ھەزار دۆلار خەرجى بۇ حكومەت دەگەرپتەو، ئەمە نمونەيەكە و چەندىن نمونەي دېكەش ھەيە كە دەتوانىت ھەرمانبەرانى حكومەتى پۈ بىكرىنە ھەرمانبەرى بەبەرھەم و خەرجى سەرشانى حكومەت كەمبەكەنەو.

نەگەر ھەرمانبەرانى داھات و بوونى بازىرگانى سىياسى

بەھۇي زۆرى بازىرگانى سىياسى و بازىرگانى سىبەرى سىياسىيەكان، حكومەتى ھەرئىمى كوردستان ناتوانىت ھەموو داھاتەكانى بگەرپىننەو ھەزىنەي حكومەت و رىنگرى لە بەھەدەردانى داھات و قاچاچىتى بىكات، ئەوھش واىكردوو ھەكەتتىكى ھەزار و حزب و سىياسى دەولەمەند دروستىبىت، بۇيە چارەسەر كوردنى ئەم دۆخە پۈيۈستى بە ئىرادەيەكى راستەقىنەو دەستبەردنە بۇ رەگى كىشەكان و لەبنەو ھەلەكەندىنەتى، كە رەنگە ئەم بابەتە رىشەي بگاتەو سەر بەرپىرسانى زۇر بالاي حىزبى و حكومى، ئەگەر حكومەت بوپرى چارەسەر كوردنى راستەقىنەي ئەم كىشەيەي ئىدا نەبىت ئەو ھەموو پارەي عىراقىش بىتە ھەرئىمى كوردستان دەروانە گىرفانى بازىرگانە سىياسىيەكان و دۆخى ھاوئالتى لە ئىستا باشتر نابىت.

ئەنجام

بە كورتى دەتوانىن بلىنن، چارەسەرىي و چاكسازىيەكانى حكومەتى ھەرئىمى كوردستان تاوھكو ئىستا مەلەكردنە لە تەنكىدا و دەستى بۇ بىرنە راستەقىنەكە نەبەردوو، ھەرچەند دەستبەردن بۇ كىشە راستەقىنەكان بە تەنھا بە ئىرادەي حكومەت ناكىرپت و يەكەم پۈيۈستى بە رىككەوتن و ھاورا بوونى نىوان دوو لايەنى دەسەلتادارى ھەرئىمى كوردستان ھەيە كە يەكپىتى و پارتىن، دووھم پۈيۈستى بە پىشتىوانىيەكى نىوخۇيى ھەريەك لەو دوو حزبە ھەيە بۇ نوئىنەرەكانيان لەناو حكومەتدا كە سەرۇكى حكومەت و جىگرەكەيەتى، ھەرچەند ھەنگاوانان بۇ لەرپىشەو چارەسەر كوردنى كىشەكان ھەنگا و بە ھەنگا و دەبىت و پۈيۈستە بۇ ئەوھى بگەپتە رىشەي كىشەكان سەرەتا پەلەكان بىرپىت، بەلام رەشپىننىيەكە لەوھدایە چاكسازىيەكانى حكومەت تاوھكو ئىستا بۇ بىرنى پەلەكانىش نىيە، بۇيە پۈيۈستى راستەقىنە بىننى بىرنە سەرەكپىيەكە و گۆرپىنى ئاراستەي چاكسازىيەكانە.